

Svētā Jēkaba katedrāli rotās vara jumts

Pēteris Uzars
Foto: AS Būvuzņēmums
Restaurators arhivs

Laikā, kad top šis raksts, Latvijā viesojas Vatikāna valsts vadītājs un Romas katoļu baznīcas galva Viņa Svētība pāvests Francisks. Minētais fakts mudinājis daudzas katoļu draudzes uzpost savus dievnamus, bet politiķus – parūpēties par vēl dažu valsts nozīmes arhitektūras pieminekļu sakārtošanu. Tāpēc mums vēl jo svarīgāk šķiet pastāstīt par darbiem, kas veikti Rīgas Svētā Jēkaba Romas katoļu katedrāles restaurācijas un atjaunošanas laikā.

Taisnības labad gan jāteic, ka vienreiz jau rakstījām par šo objektu. Laikā, kad katedrālei tika veikta torņa un fasādes vēsturiskā ķieģeļu mūra restaurācija. Tagad tā veiksmīgi noslēgusies un pilnā sparā rit nākamā kārta – altārtelpas, cokola, ārējo tīklu un jumta (izņemot torni) restaurācijas darbi. Projektu izstrādājusi SIA *Arhitektoniskās izpētes grupa*, bet autoruzraudzību veic arhitekts Artūrs Lapiņš. Savukārt būvdarbi un restaurācijas darbi uzticēti akciju sabiedrībai *Būvuzņēmums Restaurators*.

Nozīmīga arhitektoniska dominante

1225. gadā celtā baznīca ir valsts nozīmes arhitektūras piemineklis, Romas katoļu Rīgas metropolijas Rīgas arhidiecēzes draudzes katedrāle un arhibīskapa rezidence Vecrīgā, Jēkaba ielā 9. Vēsturiski šis ir arī pirmais oficiālais latviešu draudzes dievnams Rīgā – kopš 1523. gada.

Rīgas kultūrvēsturiskajai videi nozīmīga celtnē gan kā arhitektūras piemineklis, kurā saglabāti daudzi Latvijas sakrālās mākslas kontekstā nozīmīgi mākslas pieminekļi, gan kā UNESCO Pasaules kultūras mantojuma sarakstā iekļautā Rīgas vēsturiskā centra būtiska arhitektoniska

dominante. Kā Romas katoļu baznīcas arhibīskapa katedrāle Svētā Jēkaba baznīca kopā ar tai līdzās esošo Svētās Marijas Magdalēnas baznīcu, kūrījas un klostera ēkām, kā arī dažādu katoļu laju organizāciju mītnēm veido šīs konfesijas garīgo centru Rīgā. Patlaban Jēkaba baznīca ir Rīgas katoļu centrs.

Šai samērā nelielajai baznīcai (garums apmēram 50 m) ir visai izteiksmīgs slaidis tornis (86 m), kas labāk par pārējiem saglabājis Rīgas viduslaiku baznīcu torniem raksturīgo piramidālo formu (baznīcas torni rotā nevis krusti, bet gan gaiļi). Pēc plānojuma Sv. Jēkaba baznīca ir tipiska lauku baznīca (*Dorfkirche*). Dievnams sastāv no kora, īsas trīsjoma draudzes telpas un torņa, kas novietots virs vidusjoma rietumu travejas un noslēdzas ar gotisku smailli. Kvadrātveida bezapsīdas koris, ko sedz krusta velves bez nervīrām, norāda uz cisterciešu arhitektūras ietekmi.

Vērienīgi protezēšanas darbi

Ēkas restaurācijas darbu laikā īpaša uzmanība tiek veltīta jumta konstrukcijām, kuru labošana un nostiprināšana, domājams, nebija veikta kopš 1826. gada, kad strādnieki, kas to darīja, bija atstājuši jumta spārēs iegravētas liecības. Attiecīgi arī pašas jumta konstrukcijas bija salīdzinoši sliktā stāvoklī. It īpaši tajās daļās, kas atradās pie mūrlatas.

«Sākotnēji objektā pa tvērieniem veicām esošā skārda demontāžu un utilizāciju. Veicot seguma demontāžu, noņēmām arī jumta dēļu klāju un utilizējām bojāto koksni. Savukārt esošo jumta konstrukciju speciāli balstījām, lai būtu iespējams veikt trupējušo koka konstrukciju nomaiņu un protezēšanu. Balstīšanas darbiem izbūvējām papildu konstrukciju no stikla šķiedras kompozīta materiāliem un kravas nostiprināšanas siksnām ar spriegotājiem. Konstrukcijas izbūvei tika izmantotas dubultās T sijas ar 200x200 mm

šķērsgriezumu, bet pašu konstrukciju veidojām izjaucamu un pārvietojamu, lai darbus veiktu pa tvērieniem. Šāds risinājums ir patapināts no līdzīgām konstrukcijām, kas tika veidotas Rīgas Doma katedrāles jumta restaurācijas laikā. Darbus katrā posmā vidēji veicām aptuveni 14 dienu laikā, ieskaitot pagaidu konstrukcijas montāžu un demontāžu. Konstrukciju montējām balstmezglu zonās. Katrā posmā pēc pagaidu konstrukcijas uzstādīšanas darbus veicām noteiktā secībā,» stāsta AS *Būvuzņēmums Restaurators* atbildīgais būvdarbu vadītājs Dāvis Priede. Viņš atzīst, ka šādi darbi veikti vien pirmajos posmos, jo vēlāk jau tika izmantota vairāku domkratu sistēma, kas ievērojami paātrināja procesu – «kad atradām labāku risinājumu, pagaidu konstrukcijas vairs nemontējām, jo tas aizņemtu pārāk daudz laika».

Dāvis Priede skaidro, ka «pēc jumta konstrukcijas nobalsstīšanas tika veikta bojāto mūrlatu demontāža un esošā balstmezglā pārmūrēšana. Balstmezglus demontējām ar rokām, veselos ķieģeļus saglabājot otrreizējai izmantošanai, savukārt bojātos ķieģeļus aizstājot ar atgūtiem vai jauniem māla pilnķieģeļiem. Pēc balstmezglu atjaunošanas veicām bojāto koka konstrukciju nomaiņu un protezēšanu. Koka protēzēm pasūtījām speciāli sazāģētu kokmateriālu, bet pašas protēzes izgatavojām uz vietas objektā».

Projektā tika izmantota ar antiseptiķi – antipirēnu – apstrādāta gaissausa priedes koksne, kuras pielaujamais mitrums bija 18–20%, savukārt nesošajām konstrukcijām tika izmantoti C24 stiprības klases kokmateriāli. Tā kā dievnamam bija paredzēts patinēta vara skārda seguma jumts, koksnes apstrādei tika izmantoti aizsarglīdzekļi, kam nav novērojama mijiedarbība ar vara skārdu. Protezēšanas darbu savienojumi tika veidoti atbilstoši projektā norādītajiem protezēšanas paņēmieniem. Piemēram, visu protezējamo elementu protēžu vietas

Būve

tika atliktas vismaz 400 mm attālumā no truses. Savukārt mūrlatu pagarināšanai atbilstoši projektam kokmateriālos tika veidoti attiecīgi iecirtumi, bet pašas mūrlatas un uzspāres montētas uz ozolkoka paliktņiem. Visbeidzot – mūrlatas fiksētas, izmantojot cinkotus vītņstieņus un *Hilti* ķīmiju. Katra protezējamā vieta apsekota kopā ar būvkonstruktoru un pieņemts lēmums, vai to nepieciešams protezēt, kā norādīts būvprojektā, vai arī nepieciešamas korekcijas. Kopumā būvprojekts ir izstrādāts kvalitatīvi, un būvniekiem projekta realizācijā negaidītu pārsteigumu pagaidām nav bijis. Katram mezglam veikta fotofiksācija un uzmērījumi pirms un pēc protezēšanas, kas vēlāk tiks apkopoti restaurācijas pasē. Visu katedrāles koka konstrukciju protezēšanai kopumā izmantoti ap 40 kubikmetriem kokmateriālu. Pēc remonta un protezēšanas darbu beigšanas tika veikta pagaidu konstrukcijas domontāža, pārvietošana uz nākamā posmu un jumta konstrukcijas «uzsēdināšana» uz jaunās mūrlatas.

Vēsturiskais metāls arī tiek saglabāts

«Arī vēsturiskie metāla elementi attīrīti līdz stabilai virsmai un nogruntēti ar svina mīnija grunti, pēc tam krāsoti ar lineļļas krāsu atbilstoši projektam. Koka konstrukciju mezglu pastiprināšana veikta, izmantojot metinātus un cinkotus tērauda savienojuma elementus. Visi metināmie savienojuma elementi izgatavoti darbnīcā, jo uz vietas objektā metināšanas darbi ugunsdrošības apsvērumu dēļ netika veikti,» teic AS *Būvuzņēmums Restaurators* atbildīgais būvdarbu vadītājs Dāvis Priede.

Visbeidzot katedrālei tiek ieklāts patinēta vara skārda seguma jumts, ko veic, ievērojot ražotāja instrukcijas un norādījumus. Atbilstoši projektam izbūvētas vēdināšanas lūkas, jumta apkalpes sistēma un jauna nokrišņu noteksisstēma (arī no patinēta vara skārda). **BI**